

НАЦІОНАЛЬНА АКАДЕМІЯ ПЕДАГОГІЧНИХ НАУК УКРАЇНИ
ІНСТИТУТ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ І ОСВІТИ ДОРΟΣЛИХ

КУЗЬМЕНКО ГАЛИНА ВАСИЛІВНА

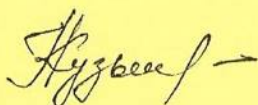
УДК 378:75:7:331.102.312:373.5

ПІДГОТОВКА МАЙБУТНІХ УЧИТЕЛІВ ОБРАЗОТВОРЧОГО
МИСТЕЦТВА ДО ОРГАНІЗАЦІЇ ХУДОЖНЬО-ТВОРЧОЇ ДІЯЛЬНОСТІ
УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

13.00.04 – теорія і методика професійної освіти

Автореферат

дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата педагогічних наук

Київ - 2016

Дисертацією є рукопис.

Роботу виконано в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (м. Київ).

Науковий керівник – доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник
Сотська Галина Іванівна,
завідувач кафедри образотворчого мистецтва
Уманського державного педагогічного
університету імені Павла Тичини,
м. Умань.

Офіційні опоненти: доктор педагогічних наук, старший науковий співробітник
Комаровська Оксана Анатоліївна,
завідувач лабораторії естетичного виховання і
мистецької освіти Інституту проблем
виховання НАПН України, м. Київ;

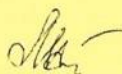
кандидат педагогічних наук
Ружицький Валерій Андрійович,
в. о. директора Комунального вищого
навчального закладу Київської обласної ради
«Білоцерківський гуманітарно-педагогічний
коледж», м. Біла Церква.

Захист відбудеться 21 червня 2016 року о 14.00 на засіданні спеціалізованої вченої ради Д 26.451.01 в Інституті педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9, 5-й поверх, зал засідань.

З дисертацією можна ознайомитися на сайті www.ipood.com.ua та у бібліотеці Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України за адресою: 04060, м. Київ, вул. М. Берлінського, 9.

Автореферат розіслано 19 травня 2016 р.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

Л.О. Хомич

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми дослідження. Сучасні глобалізаційні процеси, соціокультурні зміни, що відбуваються в українському суспільстві, викликані процесами міжкультурної інтеграції, вимагають реформування освіти загалом та мистецької зокрема, на засадах гуманізації, гуманітаризації та культуровідповідності. Сьогодні загальноосвітнім навчальним закладам потрібен не лише вчитель-фахівець у галузі образотворчого мистецтва, який володіє відповідними фаховими і психолого-педагогічними знаннями й уміннями, а вчитель, здатний забезпечити умови для розвитку світоглядних уявлень, художніх інтересів та естетичних ідеалів учнів, виховати в них емоційно-ціннісне ставлення до мистецтва та дійсності, навчити розуміти й творити красу у навколишньому житті, стимулювати школярів до художньо-творчої самореалізації та духовного самовдосконалення.

У зв'язку з цим особливої актуальності набуває проблема підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи. На це спрямована і державна освітня політика, що знайшло відображення в Законах України «Про освіту» (1991), «Про вищу освіту» (2014), «Стратегії інноваційного розвитку України на 2010 – 2020 роки в умовах глобалізаційних викликів» (2010), Національній доктрині розвитку освіти (2002), Національній стратегії розвитку освіти України на період до 2021 року (2012), Концепції гуманітарного розвитку України на період до 2020 року (2012), Концепції загальної мистецької освіти (2003), Концепції художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах (2004) та інших документах, в яких наголошується на необхідності якісної підготовки ініціативних, цілеспрямованих, креативних та висококультурних педагогів, оскільки саме від них залежить особистісний і творчий розвиток учнівської молоді, сформованість її естетичних ідеалів, ціннісних орієнтирів, активність життєвої позиції, а відтак – майбутнє нашої держави.

Дослідженню проблеми професійної педагогічної освіти присвячено праці О. Абдулліної, І. Андрущенко, В. Безпалько, О. Вознюка, Р. Гуревича, Н. Кузьміної, Н. Ничкало, В. Семиченко, О. Федій та ін. Положення теорії мистецької освіти та художньо-педагогічної підготовки викладачів мистецьких дисциплін обґрунтовано у дослідженнях В. Бутенка, О. Комаровської, М. Лещенко, Г. Падалки, О. Рудницької, О. Шевнюк, Г. Шевченко, О. Щолокової та ін. Теоретичні і методичні аспекти професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва представлено у доробку вітчизняних і зарубіжних учених, педагогів, мистецтвознавців: Д. Кардовського, М. Кириченка, С. Коновець, В. Кузіна, Л. Любарської, М. Ростовцева, Л. Руденко, Н. Сокольнікової та ін.

Проблема підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до навчання й виховання учнів загальноосвітніх шкіл висвітлена у працях Л. Базильчука, Т. Міхової, Л. Малінської, Г. Сотської, О. Ткачука та ін. Окремі аспекти підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва розкрито в сучасних дисертаційних дослідженнях українських науковців, зокрема: формування естетичного сприймання художніх творів засобами українського килимарства

(О. Стрілець); готовність до застосування комп'ютерної графіки у професійній діяльності (Т. Фурсікова); здатність до професійного саморозвитку (Т. Стратьєвіч); формування художньо-педагогічної компетентності у процесі навчання декоративно-прикладного мистецтва (О. Смірнова) та професійної компетентності у процесі фахової підготовки (П. Пайдуков, С. Кардокхі, Дара Хаїд).

Інноваційні підходи до розвитку професійних умінь майбутніх учителів образотворчого мистецтва (творчих, художніх, композиційних та ін.) запропоновано Г. Гребенюком, В. Зінченко, О. Кайдановською, В. Кузіним, О. Музикою, М. Пічкурром, Л. Покровщук, В. Ружицьким, О. Ткачуком, В. Щербиною, М. Стась, М. Яремківим та ін.

Попри наявну значну кількість наукових праць і належне розроблення ученими різних аспектів проблеми виявлено відсутність цілеспрямованих системних досліджень, в яких було б цілісно представлено підготовку майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

Теоретичний аналіз наукових джерел, вивчення практичного досвіду підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів дали змогу виявити низку суперечностей, зокрема між:

- суспільно-культурною потребою в ефективній підготовці майбутніх учителів образотворчого мистецтва до здійснення художньо-творчої діяльності учнів основної школи і недостатнім рівнем організації цього процесу у вищих навчальних закладах;

- потребою загальноосвітніх навчальних закладів у творчих вчителів образотворчого мистецтва, здатних до самостійної інноваційної творчої художньо-педагогічної діяльності, й репродуктивним змістом їхньої професійної підготовки;

- потужними можливостями інноваційних технологій підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів і недостатньо ефективною їх реалізацією на практиці у вищих педагогічних навчальних закладах;

- сучасними вимогами до науково-методичного забезпечення підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до навчання учнів основної школи і недостатньо якісним рівнем його розробки у вищих педагогічних навчальних закладах.

Отже, актуальність проблеми, теоретичне і практичне значення, необхідність подолання виявлених суперечностей зумовили вибір теми дисертації **«Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи»**.

Зв'язок роботи з науковими програмами, планами, темами. Дисертацію виконано відповідно до тематичного плану науково-дослідної роботи Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України «Етичні та естетичні чинники розвитку професійного досвіду викладачів вищих педагогічних навчальних закладів» (РК № 011U003167). Тему дисертації затверджено вченою радою Інституту педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України (протокол № 4 від 26 лютого 2015 р.) та узгоджено в Міжвідомчій раді з координації наукових

досліджень з педагогічних і психологічних наук в Україні (протокол № 3 від 28 квітня 2015 р.).

Об'єкт дослідження: професійна підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва у вищому навчальному закладі.

Предмет дослідження: зміст і технологія підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

Мета дослідження: розробити, теоретично обґрунтувати модель та експериментально перевірити технологію підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

Концептуальна ідея дослідження. В основу дослідження покладено положення щодо пріоритету гуманістичної парадигми освіти, випереджувального характеру підготовки фахівця мистецьких дисциплін, який покликаний не тільки формувати художні знання, уміння та навички учнів, а й стимулювати розвиток їхніх художньо-творчих здібностей, формувати загальнокультурну і художню компетентності, здатність до художньо-творчого самовираження, самореалізації.

Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи має відбуватися на засадах системного, компетентнісного, інтегративного, креативного та діяльнісного підходів, що забезпечують конкретно-наукове підґрунтя авторської моделі. Системний підхід дозволяє розглядати цей процес у єдності методологічно-цільового, організаційно-процесуального, оцінно-результативного блоків. Використання компетентнісного підходу дає змогу визначати когнітивні акценти готовності до означеної діяльності як компетентнісні, що забезпечує спроможність творчої і продуктивної самореалізації студентів у художньо-професійній діяльності. Інтегративний підхід забезпечує концептуальні зв'язки між різними галузями знань, їхню внутрішню взаємодію та взаємопроникнення, що дає можливість багатоаспектно пізнати явище, поняття, досягти цілісності знань. З урахуванням креативного підходу відбувається формування творчої особистості майбутнього вчителя образотворчого мистецтва, розвиток його креативних здібностей. Відповідно до діяльнісного підходу процес підготовки передбачає залучення майбутніх учителів образотворчого мистецтва до різноманітних форм творчої художньо-педагогічної діяльності, у процесі яких проявляється їхня творча активність як універсальний інструмент самореалізації художньо-творчого потенціалу студентів.

Гіпотеза дослідження: ефективність підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи підвищиться за умов розроблення й упровадження моделі та технології підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи на засадах системного, компетентнісного, інтегративного, креативного та діяльнісного підходів.

Відповідно до мети і гіпотези визначено **завдання дослідження:**

1. Проаналізувати стан досліджуваної проблеми у науковій літературі, обґрунтувати сутність поняття «художньо-творча діяльність учнів основної школи».

2. Визначити зміст та структуру підготовки майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

3. Виокремити й обґрунтувати критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

4. Теоретично обґрунтувати модель й експериментально перевірити технологію підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

5. Розробити навчально-методичний комплекс підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

Методологічну основу дослідження становлять положення філософії, естетики, культурології та психології мистецтв щодо художньо-естетичного перетворення дійсності людиною; системний, компетентнісний, інтегративний, креативний та діяльнісний підходи до професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва; методологічні принципи системності, науковості, цілісності та всебічності вивчення явищ і процесів у їх взаємозв'язку й взаємозумовленості; Концепція загальної мистецької освіти, Концепція художньо-естетичного виховання учнів у загальноосвітніх навчальних закладах.

Теоретичною основою дослідження є: положення сучасної філософії і теорії освіти, гуманізації та гуманітаризації освітнього процесу (І. Зязюн, В. Кремень та ін.); положення теорії професійного становлення педагога (С. Гончаренко, О. Дубасенюк, А. Кузьмінський, О. Семенов, С. Сисоєва, М. Солдатенко, Л. Хомич, О. Щербаков та ін.); теоретичні положення психології мистецтва та творчості (Л. Виготський, П. Еббс, В. Кузін, О. Леонтьєв, В. Моляко, В. Рибалка, В. Роменець, Е. Торренс та ін.); теоретичні засади підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва (Г. Беда, М. Кириченко, Б. Неменський, М. Резніченко, М. Ростовцев, Є. Шорохов, Б. Юсов та ін.); теоретичні положення щодо розроблення й упровадження педагогічних технологій (В. Беспалько, С. Вітвицька, Е. Зеєр, М. Кларін, О. Пехота, Г. Селевко та ін.); положення мистецької педагогіки і педагогіки мистецтва (Л. Масол, Н. Миропольська, О. Отич, Г. Падалка, О. Рудницька та ін.).

Для розв'язання визначених завдань використано комплекс взаємодоповнюючих **методів**: *теоретичні*: аналіз філософської, культурологічної, психолого-педагогічної літератури та дисертаційних праць з проблеми дослідження; нормативної документації з організації професійної підготовки, їх систематизація та узагальнення з метою формування теоретичних основ дослідження, визначення сутності підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; теоретичне моделювання для розробки моделі підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; *емпіричні*: анкетування, тестування, опитування, виконання творчих завдань, педагогічне спостереження за навчально-виховним процесом; відбір методик експериментальної перевірки результатів упровадження авторської технології; педагогічний експеримент (констатувальний, формувальний) для здійснення педагогічної

діагностики та перевірки ефективності моделі й технології підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; *статистичні*: методи статистичної обробки кількісних показників з метою якісної інтерпретації одержаних результатів експериментального дослідження.

Організація дослідження. Дослідження здійснювалося впродовж 2012 – 2016 рр. і охоплювало три етапи.

На *першому етапі* (2011 – 2012 рр.) здійснено бібліографічний аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; сформульовано об'єкт, предмет, визначено мету, основні завдання, концептуальну ідею, гіпотезу дослідження; розроблено програму дослідно-експериментальної роботи.

На *другому етапі* (2012 – 2013 рр.) проведено констатувальний експеримент, у ході якого здійснено аналіз стану підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; розроблено, теоретично обґрунтовано модель і технологію підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; визначено критерії, показники та рівні готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

На *третьому етапі* (2013 – 2016 рр.) проведено формувальний експеримент, мета якого полягала у перевірці ефективності технології підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; здійснено аналіз, систематизацію, узагальнення і математичну обробку результатів експерименту, які впроваджено у педагогічний процес вищих навчальних закладів; узагальнено та завершено оформлення результатів дисертаційної роботи; визначено перспективи подальших досліджень проблеми.

Експериментальна база дослідження. Дослідна робота здійснювалася на базі Інституту мистецтв і Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка, Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини, Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка, Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка, спеціалізованої загальноосвітньої школи I–III ступенів з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу № 302 міста Києва, Хмельницької середньої загальноосвітньої школи I–III ступенів № 24.

На різних етапах дослідження в експерименті брали участь 322 студента, 96 учителів-практиків образотворчого фаху, 89 учнів 5–7 класів.

Наукова новизна і теоретичне значення одержаних результатів полягає в тому, що: *уперше визначено* зміст і структуру підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; *охарактеризовано* компоненти (мотиваційно-цільовий, інформаційно-когнітивний, творчо-діяльнісний), критерії (мотиваційна спрямованість, теоретична підготовленість, практична підготовленість), показники

та рівні (творчий, продуктивний, репродуктивний, елементарний) готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; *обґрунтовано* модель підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи, що враховує положення системного, компетентнісного, інтегративного, креативного та діяльнісного підходів і специфічні принципи, включає методологічно-цільовий, організаційно-процесуальний, оцінно-результативний блоки, відображає цілісний педагогічний процес підготовки студентів до означеної діяльності; *розроблено* технологію підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; *уточнено* сутність понять «художньо-творча діяльність учнів», «підготовка майбутнього вчителя образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи»; *подальшого розвитку набули* зміст, форми і методи підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

Практичне значення одержаних результатів дослідження полягає в тому, що *розроблено* та *впроваджено* у навчально-виховний процес навчально-методичний комплекс з підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи, що містить навчальні плани й програми елективного інтегрованого спецкурсу «Організація художньо-творчої діяльності учнів основної школи» та спецпрактикуму «Творчі художньо-педагогічні майстерні», систему художньо-творчих завдань для студентів вищих навчальних педагогічних закладів.

Основні результати дослідження, навчально-методичний комплекс можуть бути використані для подальшого вдосконалення теорії і практики вищої художньо-педагогічної освіти, у системі підвищення кваліфікації педагогічних працівників, у розробці підручників, навчальних і навчально-методичних посібників, програм навчальних дисциплін.

Результати дослідження упроваджено у навчально-виховний процес Інституту мистецтв (довідка № 12 від 09.02.2016 р.) та Інституту післядипломної педагогічної освіти Київського університету імені Бориса Грінченка (довідка № 38 від 12.02.2016 р.), Уманського державного педагогічного університету імені Павла Тичини (довідка № 3210/01 від 30.12.2015 р.), Тернопільського національного педагогічного університету імені Володимира Гнатюка (довідка № 199-33/03 від 12.02.2016 р.), Кіровоградського державного педагогічного університету імені Володимира Винниченка (довідка № 08-н від 09.02.2016 р.), спеціалізованої загальноосвітньої школи I–III ступенів з поглибленим вивченням предметів художньо-естетичного циклу №302 (м. Київ) (довідка № 2 від 11.01.2016 р.), середньої загальноосвітньої школи I–III ступенів № 24 (м. Хмельницький) (довідка № 1 від 04.01.2016 р.).

Особистий внесок здобувача. У державній програмі «Мистецтво» для 5–9 класів загальноосвітніх закладів (співавтори Л. Масол, Г. Сотська та ін.) дисертантом розроблено тематичну структуру програми «Образотворче мистецтво» (5–7 класи); у навчальних посібниках «Мистецтво. Робочий зошит для учнів 5 класу», «Мистецтво. Робочий зошит. 6 клас» (співавтори Л. Масол, О. Гайдамака) –

блок «Образотворче мистецтво»; у підручнику «Мистецтво (інтегрований курс)» для 7 класів загальноосвітніх навчальних закладів (співавтори Л. Масол, О. Гайдамака та ін.) – блок уроків з дизайну; у підручниках «Мистецтво (інтегрований курс)» для 5–7 класів загальноосвітніх навчальних закладів навчальних виготовлено методичні малюнки.

Вірогідність результатів дослідження забезпечена теоретичною обґрунтованістю вихідних положень; системним аналізом наукових джерел, законодавчих і нормативних документів; відповідністю комплексу методів об'єкту, предмету, меті й завданням, значним обсягом емпіричних даних і репрезентативністю вибірки; застосуванням методів математичної статистики; позитивними результатами впровадження моделі і технології підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

На захист винесено:

– положення щодо сутності художньо-творчої діяльності учнів основної школи як цілісного процесу пізнання та перетворення дійсності за законами краси, що сприяє послідовному й гармонійному розвитку учнів, розкриттю їхнього художньо-творчого потенціалу, здатності до художньо-творчої самореалізації;

– технологію підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи як упорядковану, алгоритмізовану систему взаємопов'язаних цілей, завдань, змісту, прийомів, методів і форм організації творчої художньо-педагогічної діяльності та характеризується діяльнісно-творчим підходом та творчо-розвивальною спрямованістю.

Апробація результатів дисертації. Основні результати дослідження оприлюднено на *міжнародних науково-практичних конференціях*: «Інноваційний потенціал професійної підготовки майбутніх фахівців мистецької освіти» (Бердянськ, 2013); «Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття» (Київ, 2014); «Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті» (Ченстохова – Ужгород – Дрогобич, 2015, 2016); на *міжнародних мистецько-педагогічних читаннях* пам'яті професора О.П. Рудницької (Київ, 2003–2015); «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (Умань, 2015); на *всеукраїнських науково-практичних конференціях*: «Науково-теоретичне підґрунтя виховання особистості» (Київ, 2011); «Процес виховання у координатах духовного розвитку особистості» (Київ, 2013); «Образотворче мистецтво, художня культура в загальноосвітній школі» (Київ, 2013); «Виховний потенціал сучасної освіти: теоретичні засади та практичні досягнення» (Київ, 2014); «Актуальні проблеми навчання і виховання в контексті сучасної освітньої парадигми» (Мукачево, 2015); «Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії» (Рівне, 2015); на *методологічних та науково-практичних семінарах*: «Лабораторія педагогічної творчості» (Київ, 2013); «Зміст і засоби реалізації нової навчальної програми предмета «Мистецтво» в 3-х і 6-х класах» (Київ, 2014); «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (Умань, 2015); на *вебінарі*: «Зміст мистецької освіти в 6-му класі» (<http://www.ex.ua/80591270>; 2015); на *звітних*

наукових конференціях ІООД НАПН України (Київ, 2014, 2015, 2016), на засіданнях відділу змісту і технологій навчання дорослих ІООД НАПН України тощо.

Публікації. Основні положення і висновки дослідження висвітлено у 23 публікації, з-поміж них: 4 навчальні посібники (1 одноосібний), 1 підручник (у співавторстві), 2 державні навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів (у співавторстві), 8 статей у наукових фахових виданнях України, 2 статті у зарубіжних наукових виданнях, 6 статей у збірниках матеріалів конференцій.

Структура та обсяг дисертації. Дисертація складається зі вступу, трьох розділів, висновків до кожного розділу, загальних висновків, списку використаних джерел (293 найменування, з них 6 – іноземними мовами) і 15 додатків. Робота містить 13 таблиць і 4 рисунки. Загальний обсяг дисертації – 280 сторінок, основний текст дисертації викладено на 186 сторінках.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЇ

У **вступі** обґрунтовано актуальність теми дослідження, визначено об'єкт, предмет, мету, концептуальну ідею, гіпотезу, завдання, представлено методологічні і теоретичні основи, етапи, методи дослідження; розкрито наукову новизну, практичне значення отриманих результатів, їх вірогідність, особистий внесок здобувача; викладено положення, винесені на захист; подано інформацію про апробацію і впровадження результатів дослідження, публікації, структуру й обсяг дисертаційної роботи.

У першому розділі – **«Теоретичні основи підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи»** – здійснено теоретичний аналіз наукової літератури з проблеми художньо-творчої діяльності учнів основної школи, розкрито її сутність; проаналізовано специфіку підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до навчання учнів основної школи; визначено зміст і структуру підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

Аналіз філософської, культурологічної, психологічної та педагогічної літератури дав змогу виявити, що художньо-творча діяльність розкривається через органічний взаємозв'язок «діяльність – творчість – художня творчість», яка є специфічним за своїм змістом і формами вираження видом свідомої людської активності, яка завдяки естетичному аспекту спрямована на художнє та духовно-практичне освоєння світу, що полягає в естетичному сприйнятті, судженні й оцінюванні навколишньої дійсності, зокрема творів мистецтва; створенні якісно нових духовних та матеріальних цінностей шляхом відтворення реальності у художніх образах. Ця діяльність розглядається як ступінь емоційно-художньої сприйнятливості особистості, її готовності і здатності до художнього сприйняття, самостійного створення і втілення художнього задуму у творах мистецтва; особливий вид особистісної активності через унікальне ставлення до культури, головним змістом якої є створення, збереження, функціонування й передача

духовних цінностей; як вагоме підґрунтя творчої самореалізації та саморозвитку особистості.

На основі аналізу наукових джерел, враховуючи вікові особливості молодших підлітків, з'ясовано, що художньо-творча діяльність учнів основної школи є цілісним процесом, у ході якого здійснюється відтворення навколишнього світу у художніх образах з метою його пізнання та перетворення за законами краси, а також відбувається взаємодія підлітків з художніми творами та художніми явищами, що ґрунтується на єдності сприйняття (здатності сприймати, інтерпретувати та оцінювати художні твори).

Визначено, що залучення молодших підлітків до педагогічно доцільної організованої художньо-творчої діяльності на уроках образотворчого мистецтва та у позаурочний час допомагає подолати «кризу підліткової творчості» та «бар'єр минулого досвіду», забезпечує особистості свободу прояву всіх задатків, стимулює її творчу активність, інтерес до імпровізації та експериментування, до пошуку нестандартних композиційних рішень, що підвищує зацікавленість процесом художнього творення, задовольняє потреби у художньо-творчій самореалізації, в духовному самовдосконаленні, що є важливою умовою успішності у різних сферах життя і творчості.

З'ясовано, що у процесі художньо-творчої діяльності відбувається інтелектуальний, естетичний, творчий, художній розвиток молодших підлітків; збагачується їхня емоційна та інтелектуальна сфери; розвиваються зорова пам'ять, просторове мислення, уява, фантазія, образне мислення, творчі здібності й естетичні почуття (вміння бачити красу форм, рухів, пропорцій, кольору, кольорових сполучень тощо); формується загальнокультурна і художня компетентність.

Ефективно організувати художньо-творчу діяльність учнів основної школи може лише підготовлений і творчий учитель образотворчого мистецтва, який здатний відійти від стереотипів традиційної художньо-педагогічної діяльності, забезпечити розвиток емоційно-почуттєвої сфери учнів, стимулювати розвиток їхніх художньо-творчих здібностей, інтересу до дивовижного світу мистецтва, художньо-творчої самореалізації, умінь бачити, відчувати, розуміти і творити красу у навколишньому житті.

Аналіз, систематизація та узагальнення літератури з проблеми художньо-педагогічної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва (Л. Базильчук, М. Кириченко, С. Коновець, Л. Малінська, Т. Міхова, О. Музика, Б. Неменський, П. Пайдуков, М. Пічкур, М. Резниченко, М. Ростовцев, О. Смірнова, Г. Сотська, О. Стрілець, О. Ткачук, Т. Фурсікова та ін.) дали підставу визначити в її структурі художньо-творчу підготовку як складову загального процесу підготовки. Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи є упорядкованим, цілісним, динамічним процесом, структурними компонентами якого визначено напрями підготовки: психолого-педагогічний, культурологічний, фахово-методичний, художньо-творчий спеціальний, види практик (виробнича, пленерна), науково-дослідна робота й позанавчальна художньо-творча діяльність. Відповідно кожна структурна складова, взаємодоповнюючи одна одну, виконує спеціальні функції, що забезпечує взаємодію загального та особливого, єдність теорії та практики у системі професійної

педагогічної підготовки вчителів образотворчого мистецтва на засадах системності, наступності, неперервності.

У другому розділі – **«Моделювання процесу підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи»** – теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; представлено технологію як основоположну складову моделі, яка забезпечує ефективність означеної підготовки; визначено критеріальні складники готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

З урахуванням результатів педагогічних і психологічних досліджень, системного, компетентнісного, інтегративного, креативного, діяльнісного підходів теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи (рис. 1). Це складна, відкрита, динамічна система, структура якої інтегрує *методологічно-цільовий* (мета, завдання, методологічні підходи і принципи, структурні компоненти підготовки), *організаційно-процесуальний* (зміст технології, форми, методи підготовки), *оцінно-результативний* (критерії та рівні готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи) блоки, відображає цілісний педагогічний процес художньо-педагогічної підготовки, результатом якого є сформована готовність майбутніх учителів образотворчого мистецтва до означеної діяльності. Модель впроваджується поетапно, результатом кожного з етапів (*мотиваційно-стимульовального, творчо-професіоналізуючого, творчо-реалізуючого*) є сформована готовність майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи

Основоположною складовою моделі професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи визначено технологію підготовки студентів до означеної діяльності, в основу якої було покладено: педагогічно доцільне насичення змісту суспільно-гуманітарних, психолого-педагогічних, фахових дисциплін художньо-творчим компонентом на основі між- та метапредметних зв'язків; активізація художньо-творчої діяльності студентів шляхом упровадження у фахові дисципліни змістових модулів елективних інтегрованих спецкурсу «Організація художньо-творчої діяльності учнів основної школи» та спецпрактикуму «Творчі художньо-педагогічні майстерні» у фахові дисципліни («Рисунок», «Живопис», «Композиція», «Методика навчання образотворчого мистецтва»); художньо-творча спрямованість організації й проведення педагогічних практик та активізація науково-дослідної та позанавчальної художньо-творчої діяльності, що забезпечує цілісність процесу підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до здійснення означеної діяльності.

На основі аналізу наукових праць з'ясовано, що результатом професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи є сформована готовність як інтегративна особистісна якість, що визначає активно-позитивне ставлення вчителя до художньо-творчої діяльності, стійку професійну спрямованість на її здійснення,

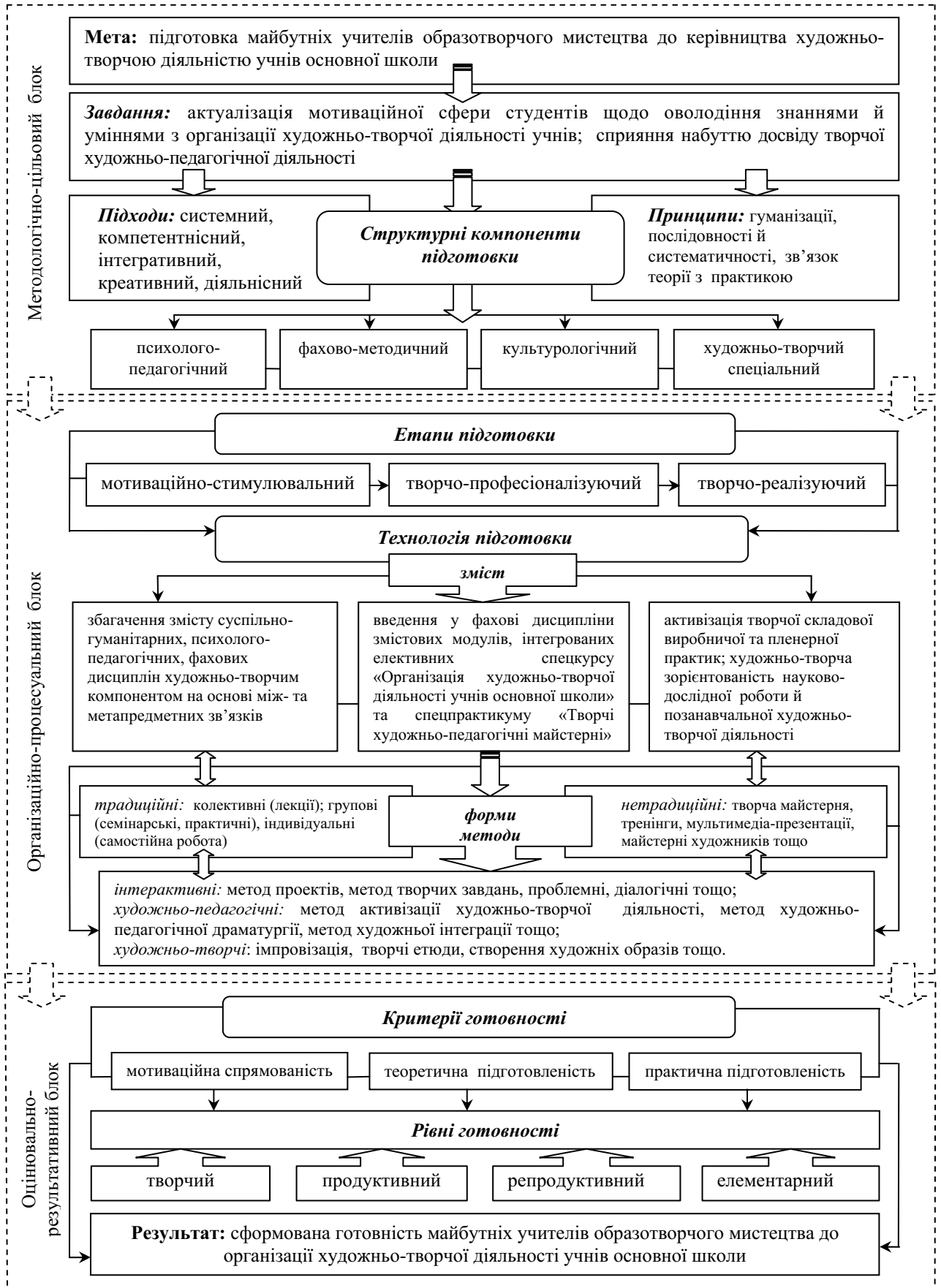

Рис. 1. Модель підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

наявність оптимального обсягу психолого-педагогічних, художньо-педагогічних, фахово-методичних, естетико-культурологічних знань; необхідну систему вмінь (організаторських, фахових та художньо-творчих спеціальних), художньо-творчий досвід, що дозволяє успішно здійснювати означену діяльність. Визначені критеріальні ознаки готовності студентів до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи (мотиваційна спрямованість, теоретична підготовленість, практична підготовленість) дозволили з'ясувати їх показники та охарактеризувати *творчий, продуктивний, репродуктивний та елементарний* рівні її сформованості.

У третьому розділі – **«Організація дослідно-експериментальної роботи з підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи»** – викладено методику організації дослідно-експериментальної роботи; здійснено діагностику стану підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи; подано опис дослідно-експериментальної роботи з перевірки ефективності технології підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до здійснення означеної діяльності; проаналізовано результати дослідно-експериментальної роботи.

Дослідно-експериментальна робота проводилася упродовж 2011 – 2016 рр. та здійснювалася на основі задалегідь розробленої програми й методики наукового пошуку.

Аналіз стану підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи, проведений на етапі констатувального експерименту в чотирьох ВНЗ України (Інститут мистецтв Київського університету імені Бориса Грінченка, Уманський державний педагогічний університет імені Павла Тичини, Тернопільський національний педагогічний університет імені Володимира Гнатюка, Кіровоградський державний педагогічний університет імені Володимира Винниченка), засвідчив про домінування двох рівнів репродуктивного (КГ – 63,7%; ЕГ – 62,2%) і елементарного (КГ – 19,6%; ЕГ – 19,2%) сформованості готовності студентів до здійснення означеної діяльності. Це дозволило зробити висновок щодо необхідності удосконалення процесу підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи у вищих педагогічних навчальних закладах. У зв'язку з цим було розроблено технологію підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

З метою перевірки ефективності розробленої технології підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи було проведено формувальний етап педагогічного експерименту, що здійснювався відповідно до розробленої програми й передбачав поділ учасників експерименту на контрольні (КГ – 160 осіб) та експериментальні (ЕГ – 162 особи) групи. Формувальна дослідно-експериментальна робота охоплювала три взаємопов'язані і взаємозумовлені етапи (мотиваційно-стимулюючий, творчо-професіоналізуючий, творчо-реалізуючий).

Мотиваційно-стимулюючий етап (1 курс) спрямовувався на забезпечення умов щодо формування позитивного ставлення до організації художньо-творчої діяльності учнів та активізацію потреби майбутніх учителів образотворчого мистецтва до оволодіння художньо-творчими знаннями і вміннями, самостійної творчої художньо-педагогічної діяльності. На даному етапі зміст суспільно-гуманітарних, психолого-педагогічних та фахових дисциплін було збагачено художньо-творчим компонентом на основі між- та метапредметних інтеграційних зв'язків. Основними формами організації навчання стали лекційні, семінарські, практичні заняття з урахуванням таких методів: педагогічного моделювання, активізації художньо-творчої діяльності, дискусії, дебатів, порівняльного методу, роботи у мікрогрупах тощо.

На *творчо-професіоналізуючому* етапі (2 – 3 курс) у процесі вивчення тем спецкурсу «Організація художньо-творчої діяльності учнів основної школи» та спецпрактикуму «Творчі художньо-педагогічні майстерні» відбувалось набуття знань (психолого-педагогічних, художньо-педагогічних, фахово-методичних, естетико-культурологічних) та формування вмінь (організаторських, фахових, художньо-творчих спеціальних), необхідних для успішної організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи на уроках образотворчого мистецтва.

Студенти виконували образотворчі вправи, спрямовані на розвиток уяви, фантазії, творчого мислення; вправи на «входження в картину» через метод симуляційної гри; творчі вправи-клаузури з метою розвитку художньо-творчих здібностей; імітували творчі педагогічні ситуації; вирішували проблемно-пошукові, творчі завдання (задачі-ситуації, задачі-описи, задачі-проекти, задачі-прогнозування тощо); вправи на вміння здійснювати художньо-творчу інтерпретацію натурних постановок, імітуючи різні художні техніки; здійснювати художньо-педагогічну інтерпретацію художнього твору, мікрОВикладання; розробляли комп'ютерні презентації фрагментів інтегрованих уроків з образотворчого мистецтва; створювали віртуальні подорожі відомими музеями світу тощо.

На *творчо-реалізуючому етапі* (4 курс) відбувалася творча реалізація набутого художньо-педагогічного досвіду студентів у період проходження пленерної та педагогічної виробничої практик, а також залучення студентів до науково-дослідної роботи та позанавчальної діяльності у процесі проектування та виконання оформлення інтер'єрів до загальноінститутських та шкільних заходів; участь у колективній та індивідуальній виставковій діяльності; створення декоративних мобілів; оформлення та проведення виставок дитячих мистецьких вернісажів; організація й проведення тематичних мистецьких вечорів, художніх лекторіїв; виготовлення дидактичних матеріалів для уроків образотворчого мистецтва в основній школі, а також до підручників, які затверджені МОН України; участь у колективних мистецьких проектах, студентських наукових товариствах, конференціях, круглих столах тощо. Така діяльність забезпечувала студентам свободу вибору художньо-творчої діяльності, індивідуальної художньо-професійної траєкторії для реалізації творчого потенціалу, індивідуальних художньо-творчих задатків і здібностей, умінь художньо-педагогічного самовираження.

Перевірка результативності проведеної дослідно-експериментальної роботи здійснювалася на основі порівняльного аналізу кількісних та якісних змін у

показниках ЕГ та КГ на початку формувального етапу експерименту (Φ_1) і після його завершення (Φ_2), які представлені на гістограмі (рис. 2).

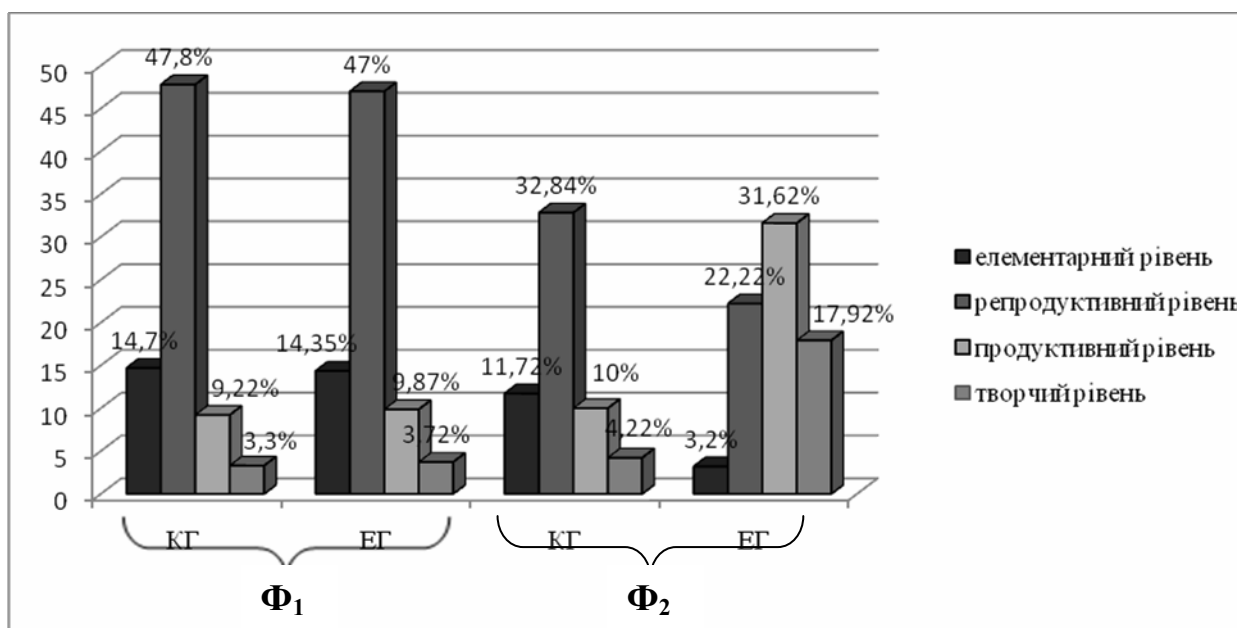

Рис. 2. Динаміка сформованості готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів на початку формувального етапу експерименту та після його завершення.

Отримані результати засвідчили, що відсоток студентів ЕГ з творчим (з 3,72 % до 17,92 % (+14,2 %)) та продуктивним (з 9,87 % до 31,62% (+21,75)) рівнями сформованості готовності до організації художньо-творчої діяльності учнів зріс, натомість із репродуктивним і елементарним рівнями – зменшився (з 47 % до 22,22 % (-24,78 %) та (з 14,35 % до 3,2 % (-11,15 %)). У студентів КГ відповідні показники не зазнали суттєвих змін: -0,92 %, +0,78 %, -14,96 %, -2,98%.

Доведення статистичної значущості результатів експериментальної роботи відбувалося згідно методики Д. Новікова за допомогою χ^2 – критерію однорідності, що засвідчило не випадковість отриманих даних і підтвердило доцільність упровадження технології підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів та ефективність проведеної дослідно-експериментальної роботи.

Отже, результати завершеної дослідно-експериментальної роботи дають змогу стверджувати, що мета наукового пошуку досягнута, визначені дослідницькі завдання виконані, гіпотеза підтверджена.

ВИСНОВКИ

У дисертації здійснено цілісний науковий аналіз проблеми підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи. Результати проведеного дослідження підтвердили

гіпотезу, досягнення мети, ефективність виконання завдань та дали підстави для таких висновків.

1. На основі аналізу філософських, культурологічних, психологічних і педагогічних джерел визначено, що художньо-творча діяльність розкривається через органічний взаємозв'язок «діяльність – творчість – художня творчість – художньо-творча діяльність», є специфічною за своїм змістом і формами вираження видом свідомої людської активності щодо створення якісно нових духовних та матеріальних цінностей шляхом відтворення реальності у художніх образах. Враховуючи вікові особливості молодших підлітків, з'ясовано, що художньо-творча діяльність учнів основної школи є цілісним процесом, у ході якого здійснюється відтворення навколишнього світу у художніх образах з метою його пізнання та перетворення за законами краси, відбувається їхній інтелектуальний, естетичний, творчий, художній розвиток.

2. Визначено, що підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи є упорядкованим цілісним, динамічним, творчим процесом, спрямованим на формування мотиваційно-ціннісних орієнтацій студентів; набуття ними творчого досвіду; оволодіння знаннями, вміннями, навичками, необхідними для організації означеної діяльності. З урахуванням специфіки художньо-педагогічної діяльності вчителя образотворчого мистецтва визначено структурні компоненти підготовки: психолого-педагогічний, культурологічний, фахово-методичний, художньо-творчий спеціальний, види практик (виробнича, пленерна), науково-дослідна робота й позанавчальна художньо-творча діяльність, що характеризуються власною структурою і змістовим наповненням.

3. У процесі дослідження з'ясовано, що результатом професійної підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи є формування у них готовності до цієї діяльності як інтегративної якості особистості вчителя, структурними компонентами якої є мотиваційно-цільовий, інформаційно-когнітивний та творчо-діяльнісний.

Відповідно до структурних компонентів означеної готовності виокремлено критерії та показники: мотиваційна спрямованість (показники: наявність стійкої мотивації до художньо-творчої діяльності, особистісна скерованість студентів на художньо-педагогічну діяльність; усвідомлення значущості оволодіння професійними знаннями та вміннями, необхідними для здійснення художньо-творчої діяльності; наявність настанови і потреби використовувати творчість у художньо-педагогічній діяльності; особистісна потреба у професійному художньо-творчому зростанні та самореалізації); теоретична підготовленість (інтегрована структура знань: психолого-педагогічних, художньо-педагогічних, фахово-методичних та культурологічних); практична підготовленість (якісний професійний рівень практичної художньо-творчої діяльності майбутніх учителів образотворчого мистецтва і ступінь сформованості групи вмінь: організаторських, фахових та художньо-творчих спеціальних).

У результаті комплексного врахування визначених критеріїв і показників визначено чотири рівні сформованості готовності майбутніх учителів

образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи: творчий, продуктивний, репродуктивний, елементарний.

Виявлений переважно репродуктивний рівень сформованості готовності у студентів до здійснення означеної діяльності на етапі констатувального експерименту засвідчив необхідність оновлення змісту, форм, методів, технологій підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи у вищих педагогічних навчальних закладах.

4. Розроблено та теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи, яка є схематичним відображенням розгорнутого у часі освітнього процесу, адекватно представляє мету, завдання, зміст, структуру, форми, методи організації навчальної й позанавчальної діяльності студентів. Вона побудована з урахуванням положень системного, компетентнісного, інтегративного, креативного та діяльнісного підходів, принципів гуманізації, гуманітаризації, послідовності й систематичності, складається із методологічно-цільового, організаційно-процесуального, оцінно-результативного блоків, реалізується поетапно (мотиваційно-стимулювальний, творчо-професіоналізуючий, творчо-реалізуєчий етапи), а результатом є сформована готовність студентів здійснювати означену діяльність.

Основоположною складовою моделі визначено технологію, яка є упорядкованою, алгоритмізованою системою взаємопов'язаних цілей, завдань, змісту, прийомів, методів і форм організації творчої художньо-педагогічної діяльності, характеризується діялісно-творчим підходом та творчо-розвивальною спрямованістю. Зміст технології структуровано згідно з напрямками художньо-педагогічної підготовки студентів: педагогічно доцільне насичення змісту суспільно-гуманітарних, психолого-педагогічних, фахових дисциплін художньо-творчим компонентом на основі між- та метапредметних зв'язків; упровадження змістових модулів елективного інтегрованого спецкурсу та спецпрактикуму у фахові дисципліни; художньо-творча спрямованість організації й проведення виробничої і плерної практик та активізація науково-дослідної та позанавчальної художньо-творчої діяльності.

Результативність впровадження технології підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи підтверджена експериментально. Після формульовального впливу в ЕГ зросли узагальнені показники творчого (+14,2 %) та продуктивного (+21,75 %) рівнів сформованості готовності до означеної діяльності. Відповідно зменшилися репродуктивний (-31,78 %), елементарний (-11,15 %). Водночас в КГ відповідні показники не зазнали суттєвих змін: + 0,92 %, +0,78 %, -14,96 %, -11,5 %.

5. З метою забезпечення ефективності підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи було розроблено та експериментально апробовано у ході дослідно-експериментальної роботи навчально-методичний комплекс. До нього увійшли: 2 навчальні посібники, методичні розробки змістових модулів дисциплін художньо-педагогічної підготовки, навчальні програми інтегрованого елективного спецкурсу

«Організація художньо-творчої діяльності учнів основної школи» та елективного інтегрованого спецпрактикуму «Творчі художньо-педагогічні майстерні». Доведено, що запропоновані матеріали сприяють формуванню готовності майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів, активізують потребу в розвитку художньо-творчого потенціалу, прагнення до особистісного і професійного самовдосконалення.

Здійснене дослідження не вичерпує всіх аспектів проблеми підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи. Перспективними напрямками подальших наукових пошуків є дослідження специфіки підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів у позакласній роботі; виявлення організаційно-педагогічних умов підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності у профільних класах загальноосвітніх навчальних закладів; здійснення порівняльно-педагогічного аналізу підготовки вчителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів в Україні і за кордоном.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ З ТЕМИ ДОСЛІДЖЕННЯ

Наукові праці, в яких опубліковані основні результати дисертації

1. Кузьменко Г.В. Методичні рекомендації з виробничої практики для студентів IV курсу напряму підготовки «Образотворче мистецтво» (ОКР «бакалавр»): навч. посіб. / уклад. Г.В. Кузьменко. – Київ: Київ. ун-т імені Бориса Грінченка, 2010. – 76 с.
2. Кузьменко Г.В. Вступ до спеціальності: образотворче мистецтво. Модуль 2: навч. посіб. / Г.В. Кузьменко, Р.М. Силко. – Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. – 108 с.
3. Кузьменко Г.В. Особливості вивчення анімалістичного жанру / Г.В. Кузьменко // Мистецтво та освіта. – 2010. – № 4. – С. 21–27., іл.
4. Кузьменко Г.В. КВК мистецтвознавчого напряму / Г.В. Кузьменко // Мистецтво та освіта. – 2011. – № 4. – С. 22–28.
5. Кузьменко Г.В. Становлення ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва в учнів 6-х класів (на матеріалі пейзажного жанру) / Г.В. Кузьменко // Мистецтво та освіта. – 2014. – № 4. – С. 45–51., іл.
6. Кузьменко Г.В. Виховання в учнів 5-х класів ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва / Г.В. Кузьменко // Мистецтво та освіта. – 2014. – № 1. – С. 40–47., іл.
7. Кузьменко Г.В. Критерії та показники рівнів сформованості в учнів 5 – 7 класів ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва / Галина Кузьменко // Естетика і етика педагогічної дії: зб. наук. пр. Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України; Полтав. нац. пед. ун-т ім. В.Г. Короленка; за заг. ред. М.І. Степаненка; [редкол.: Н.Г. Ничкало, І.Д. Бех, Г.Г. Філіпчук та ін.]. – Київ; Полтава, 2015. – Вип. 10. – С. 17–30.
8. Кузьменко Г.В. Технологія підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи /

Галина Кузьменко // Проблеми підготовки сучасного вчителя: зб. наук. пр. / Уманський держ. пед. ун-т імені Павла Тичини. – Умань, 2015. – Вип. 12, ч. 1. – С. 103–111.

9. Кузьменко Г.В. Зміст підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи / Г.В. Кузьменко // Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи: зб. наук. пр. / [редкол.: Л.Б. Лук'янова (голова) та ін.]; Ін-т пед. освіти і освіти дорослих НАПН України. – Київ, 2015. – Вип. 2 (11). – С. 154–161.

10. Кузьменко Г.В. Модель підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи / Г.В. Кузьменко // Вісник Чернігів. ун-ту. Серія: Педагогічні науки / Чернігів держ. пед. ун-т імені Т.Г.Шевченка. – Чернігів, 2016. – Вип. 135. – С. 189–192.

11. Кузьменко Г.В. Теоретические основы художественно-творческой деятельности учащихся основной школы / Г.В. Кузьменко // Наука 21 века: вопросы, гипотезы, ответы научной мысли. – Таганрог, 2016. – № 1 (16) – С. 36–40.

12. Кузьменко Г.В. Компоненты готовности будущих учителей изобразительного искусства к организации художественно-творческой деятельности учащихся основной школы / Г.В. Кузьменко // Педагогика и современность. – Таганрог, 2016. – № 1 (21). – С. 20–24.

Опубліковані праці апробаційного характеру

13. Кузьменко Г.В. Теоретичні основи ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва / Г.В. Кузьменко // Поліхудожнє виховання учнів загальноосвітньої школи у процесі впровадження інтегрованих курсів: матеріали Міжнародної Школи методичного досвіду / Л.М. Масол, Л.В. Школяр [та ін.]; [за заг. ред. А.М. Старєвої]. – Миколаїв: ОІППО, 2012. – С. 104–110.

14. Кузьменко Г.В. Підготовка майбутніх учителів до виховання в учнів основної школи ціннісного ставлення до образотворчого мистецтва / Г.В. Кузьменко // Професійна мистецька освіта і художня культура: виклики ХХІ століття: матеріали Міжнар. наук.-практ. конф., 16–17 жовтня 2014 р. / МОН України, Київ. ун-т ім. Б. Грінченка; за заг. ред. В.О. Огнев'юка; [редкол.: В.О. Огнев'юк, Л.Л. Хоружа, К.Ю. Бацак та ін.]. – Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2014. – С. 372–382.

15. Кузьменко Г.В. Засоби удосконалення підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи / Г.В. Кузьменко // Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: матеріали I Міжнар. наук.-практ. конф., 19–20 листопада 2015 р.) / [ред.-упоряд.: І. Зимомря, В. Ільницький]. – Ченстохова; Ужгород; Дрогобич: Посвіт, 2015. – С. 126–127.

16. Кузьменко Г.В. Наукові підходи до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи / Г.В. Кузьменко // Аспекти мистецької освіти: матеріали II Міжнар. наук.-практ. конф. «Теоретико-методологічні аспекти мистецької освіти: здобутки, проблеми та перспективи» (м. Умань, 22 жовтня 2015 р.) та Всеукр. наук.-практ. семінару «Молодь, освіта, наука та мистецтво» (м. Умань, 27 листопада 2015 р.) / Уман. держ. пед. ун-т імені Павла Тичини, факультет мистецтв; [редкол.:

Л.П. Ятло (голов. ред.), В.С. Калабська (відповід. ред.) [та ін.]. – Умань: Жовтий О.О., 2015. – С. 84–86.

17. Кузьменко Г.В. Організація художньо-творчої діяльності учнів молодшого підліткового віку як педагогічна технологія підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва / Г.В. Кузьменко // Сучасні проблеми гуманітаристики: світоглядні пошуки, комунікативні та педагогічні стратегії: матеріали V Всеукр. наук.-практ. конф. / [Редкол.: Ю.Л. Бошицький, О.В. Чернецька, С.Я. Українець. – Рівне: РІКУП НАНУ, 2015 – С. 228–230.

18. Кузьменко Г.В. Обґрунтування змісту моделі підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи / Г.В. Кузьменко // Сучасні тенденції розвитку освіти і науки в інтердисциплінарному контексті: Матеріали II-ї Міжнародної науково-практичної конференції, 24–25 березня 2016 року) / [редактори-упорядники: І. Зимомря, В. Ільницький]. – Ченстохова – Ужгород – Дрогобич: Посвіт, 2016. – С. 267–269.

Опубліковані праці, які додатково відображають наукові результати дослідження

19. Кузьменко Г.В. Мистецтво. Програми для 5–9 класів // Л. Масол, О. Коваленко, Г. Кузьменко, Г. Сотська [та ін.] // Мистецтво та освіта. – 2013. – № 2 (68). – С. 2–6.

20. Кузьменко Г.В. Навчальні програми для загальноосвітніх навчальних закладів: Музичне мистецтво; Образотворче мистецтво; Інтегрований курс «Мистецтво». 5–9 класи / Л. Масол, О. Коваленко, Г. Сотська, Г. Кузьменко [та ін.]. – Київ: Освіта, 2013. – 32 с.

21. Кузьменко Г.В. Мистецтво: робочий зошит для учнів 5 класу: навч. посіб. / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Г.В. Кузьменко. – Київ: Світоч, 2013. – 80 с.: іл.

22. Кузьменко Г.В. Мистецтво: робочий зошит. 6 клас: навч. посіб. / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Г.В. Кузьменко. – Київ: Світоч, 2014. – 72 с.: іл.

23. Кузьменко Г.В. Мистецтво (інтегрований курс): підруч. для 7 кл. загальноосвіт. навч. закл. / Л.М. Масол, О.В. Гайдамака, Г.В. Кузьменко, Н.А. Лемешева. – Київ: Світоч, 2015. – 256 с.: іл.

АНОТАЦІЇ

Кузьменко Г.В. Підготовка майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи. – Рукопис.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата педагогічних наук за спеціальністю 13.00.04 – теорія і методика професійної освіти. – Інститут педагогічної освіти і освіти дорослих НАПН України, Київ, 2016.

Дисертаційна робота є теоретико-експериментальним дослідженням проблеми підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи. Доведено педагогічну доцільність організованої художньо-творчої діяльності учнів на уроках образотворчого мистецтва та у позаурочний час. Розкрито зміст та структуру підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи. Обґрунтовано структурні компоненти готовності майбутніх

учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів: мотиваційно-цільовий, інформаційно-когнітивний та творчо-діяльнісний, визначено їх критеріальні характеристики.

Розроблено, теоретично обґрунтовано модель підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи, яка включає методологічно-цільовий, організаційно-процесуальний, оцінно-результативний блоки, відображає цілісний педагогічний процес підготовки студентів до означеної діяльності. Основоположною складовою моделі визначено технологію, яка характеризується діяльнісно-творчим підходом та творчо-розвивальною спрямованістю. Подано результати експериментальної перевірки ефективності технології підготовки майбутніх учителів образотворчого мистецтва до організації художньо-творчої діяльності учнів основної школи.

Ключові слова: майбутній учитель образотворчого мистецтва, організація художньо-творчої діяльності, учні основної школи, модель, технологія.

Кузьменко Г.В. Подготовка будущих учителей изобразительного искусства к организации художественно-творческой деятельности учащихся основной школы. – Рукопись.

Диссертация на соискание учёной степени кандидата педагогических наук по специальности 13.00.04 – теория и методика профессионального образования. – Институт педагогического образования и образования взрослых НАПН Украины, Киев, 2016.

Диссертационная работа является теоретико-экспериментальным исследованием проблемы подготовки будущих учителей изобразительного искусства к организации художественно-творческой деятельности учащихся основной школы. Обосновано педагогическую целесообразность организованной художественно-творческой деятельности учащихся на уроках изобразительного искусства и во внеурочное время. Раскрыто содержание и структуру подготовки будущих учителей изобразительного искусства к организации художественно-творческой деятельности учащихся основной школы. Обосновано структурные компоненты готовности будущих учителей изобразительного искусства к организации художественно-творческой деятельности учащихся (мотивационно-целевой, информационно-когнитивный и творчески деятельностный), определены их критериальные характеристики.

С учетом положений системного, компетентностного, интегративного, креативного и деятельностного подходов, общедидактических и специфических принципов обосновано модель подготовки будущих учителей изобразительного искусства к организации художественно-творческой деятельности учащихся основной школы, которая состоит из методологически-целевого, организационно-процесуального, оценочно-результативного блоков, реализуется поэтапно (мотивационно-стимулирующий, творчески-профессионализирующий, творчески-реализующий этапы) и отображает целостный педагогический процесс подготовки, а результатом ее является сформированная готовность студентов осуществлять указанную деятельность. Основопологающей составляющей модели профессиональной подготовки будущих учителей изобразительного искусства

представлена и апробирована технология, которая характеризуется деятельно-творческим подходом и творчески развивающейся направленностью.

Разработан и внедрен в учебно-воспитательный процесс высших педагогических учебных заведений учебно-методический комплекс, который содержит рабочие учебные программы интегрированного элективного спецкурса «Организация художественно-творческой деятельности учащихся основной школы» и элективного интегрированного спецпрактикума «Творческие художественно-педагогические мастерские» и способствует формированию готовности будущих учителей изобразительного искусства к организации художественно-творческой деятельности учащихся, их личностному и профессиональному развитию и саморазвитию. Представлены результаты экспериментальной проверки эффективности технологии подготовки будущих учителей изобразительного искусства к организации художественно-творческой деятельности учащихся основной школы.

Ключевые слова: будущий учитель изобразительного искусства, организация художественно-творческой деятельности, ученики основной школы, модель, технология.

Kuzmenko G.V. Preparation of rising teachers of graphic arts to the organization of artistic and creative activity of pupils in the basic school. – Script.

The dissertation in support of the candidature for a degree in pedagogic sciences with a specialization 13.00.04 – theories and principles of professional education. – The Institute of pedagogic sciences and adult education NAPN of Ukraine, Kyiv, 2016.

The dissertation work is a theoretical and experimental research of the issue of preparation of rising teachers of graphic arts to the organization of artistic and creative activity of pupils in the basic school. The pedagogical reasonability of organized artistic and creative activity of pupils at the lessons of graphic arts and at non-school hours was demonstrated. The content and structure of the preparation of rising teachers of graphic arts to the organization of artistic and creative activity of pupils in the basic school were explored. The structural components of the readiness of rising teachers of graphic arts to the organization of artistic and creative activity of pupils in the basic school were explained: motivational and objective, informational and cognitive, artistic and practical components, their criterial characteristics were determined.

The theoretically based model of the preparation of rising teachers of graphic arts to the organization of artistic and creative activity of pupils in the basic school was developed, which includes the methodological and objective, organizational and procedural, estimative and resultative units, reflects the integral pedagogical process of the preparation of students to the present activity. The technology was determined as a fundamental component of the model, which is characterized by a practical and creative approach, as well as by the creation developing orientation. Results of an experimental verification of the effectiveness of the technology of preparation of rising teachers of graphic arts to the organization of artistic and creative activity of pupils in the basic school were provided.

Key words: rising teacher of graphic arts, organization of artistic and creative activity, pupils of the basic school, model, technology.

Підписано до друку 16.05.2016 р. Формат 60 x 84/16.
Папір офс. Гарнітура Times New Roman. Друк-різографія.
Ум.-друк. арк. 0,9. Тираж 100 прим. Зам. № 1605-1.

Віддруковано з оригінал-макета у видавництві «ДКС центр»
04073, м. Київ, Куренівський провулок, 17, т/ф (044) 537-14-34